

БАШ–ЧЕЛИК
АЖДАЈА И ЦАРЕВ СИН
ЧАРДАК НИ НА НЕБУ НИ НА ЗЕМЉИ
ЦАРЕВ ЗЕТ И КРИЛАТА БАБА
ЧУДОТВОРНИ ПРСТЕН
ДЕВОЈКА БРЖА ОД КОЊА
ЂАВО И ЊЕГОВ ШЕГРТ
ДВАНАЕСТ МРВА
НЕМУШТИ ЈЕЗИК
ЗЛАТОРУНИ ОВАН
ПРАВА СЕ МУКА НЕ ДА САКРИТИ
ЗЛАТНА ЈАБУКА И ДЕВЕТ ПАУНИЦА
СТАРАЦ ПРЕВАРИО ДИВОВЕ
ТАМНИ ВИЛАЈЕТ
У ЦАРА ТРОЈАНА КОЗЈЕ УШИ
У ЛАЖИ СУ КРАТКЕ НОГЕ
ЗМИЈА МЛАДОЖЕЊА
БИБЕРЧЕ
УСУД

ЗЛАТНА ЈАБУКА И ДЕВЕТ ПАУНИЦА

адаптирала
Александра Гловацки

илустровао
Петар Меселџија

Владао једним царством добри и праведни цар који није, као што то већина владара ради, трошио време смишљајући како да свој народ опљачка и новац што лакше потроши, већ како да народу живот побољша и унапреди га. Није цар обраћао пажњу на луксуз, није ходао меканим теписима донетим из Персије, није се купао у златној кади нарученој код најбољих мајстора из Кине, нити је тражио да му донесу смирну из Египта; цар је поштовао скромност. Скромност је очекивао и од својих дворана, а нарочито од своја три сина, за које је веровао да морају бити пример свима осталима. Синови су га беспоговорно и слушали и следили, јер их је цар, оставши рано удовац, у великој љубави и пажњи одгојио, и поред озбиљних брига које су му државнички послови свакодневно стварали.

Ипак, имао је цар и неких својих, посебних драгоцености. Пред његовим скромним мада лепим дворцем, начињеним од белог камена, расла је од злата јабука. Скривена од погледа злонамерних знатижељника у дубоком хладу шимшира, није се издвајала из лиснате околине. Само би се у освит дана, под првим зрацима јутарњег сунца, њено тешко златно лишће пресијавало у бескрајном богатству одсјаја, као дубоко море све од жеженог злата. Међу лишћем, као најсјајнија звезда, блистао је сваког јутра нови румено-златни плод. Цар би га пажљиво убрао и преко својих дворана даровао онима којима је у том часу био најпотребнији, а јабука би преко ноћи нови плод родила, и ујутро њиме поносно блистала.

Цар није могао дан да отпочне без погледа на јабуку, без дивљења њеној лепоти, без усхићења које му је пунило душу. Све своје обавезе прилагођавао

је том непомеривом јутарњем распореду. Јер добри цар је имао много истинских врлина, али и понеку лагану људску слабост, од којих је љубав за златну јабуку била највећа.

Али једног јутра јабука не даде плода. Ни другог. Па ни трећег. Цар се због тога страшно забрину, некаква му се мора увуче у душу, притишћући му груди тако да је једва дисао. Синови се уплашише шта се то са оцем дешава, а кад им цар објасни, најстарији одмах рече:

„Ја ћу ноћас чувати јабуку, да видим ко је то бере.“

Чим је пало вече, најстарији царевећ седе под јабуку, намеран да целу ноћ пробди пратећи сваки шум и покрет. Са места на ком је био пружао му се савршен поглед на источно крило дворца, па је у оквирима осветљених прозора пратио неколико веома занимљивих прича, као да седи у позоришту. Али око поноћи, када се свеће по собама угулише и свуда завлада мрак, сати почеше да се вуку бескрајно споро. Чинио је све не би ли се одржао будним, али очи му се ипак склопише, и он заспа. У зору га сунце пробуди кад јабука већ беше обраћа. Посрамљен, најстарији син оде оцу и снужено му рече све како је и било. Отац га без речи помилова по коси, али још више посиве у лицу. Тада се средњи син понуди да преко ноћи чува јабуку, али и њему буде све исто као старијем брату. И тако дође ред на најмлађег, а он тек што је напунио седамнаест година. Био је то први важан задатак који је од оца и браће добио, па се зарекао да ће га обавити како треба, макар му печене јаребице које падају са неба одвлачале пажњу! Зато добро размисли о томе шта се браћи током страже догодило, па закључи да је обојицу сан савладао пред зору, и да су драгоцени плодови тек тада

обрани. Вођен тим сазнањем, намести кревет под јабуку, и пред само вече леже на мекани душек, па мирно заспа. До поноћи се већ дебело наспавао, и пробудио се оран и чио. Погледа у јабуку, а она таман зри, сав се дворац и парк који га

окужује сијају од ње. У тај час долети девет блиставих пауница. Осам слети на јабуку, а девета поред њега, на кревет. Чим је слетела, са ње отпаде све оно шарено перје, и показа се девојка тако дивна и заносна да заносније у целом царству

било није. Царевић је задивљено гледао док су паунице по крошњи кљуцале. Једва се прибра од тог силног чуда које га је снашло, па проговори и девојку замоли да му сачува јабуку за оца. Она му се мило насмеши, па махне руком пут крошње. Паунице на то престаше са кљуцањем, а девојка му златну јабуку спусти на длан.

„Чекај ме и следеће ноћи“, рече и за тили час се поново претвори у пауницу, па окружена другарицама одлете.

Још увек збуњен, царевић отрча оцу са јабуком, а цару од среће очи засузише, и боја поче да му се враћа у бледе образе.

Када дође вече, царевић се поново намести под јабуку да чека пауницу. Још за дана заспа, а пред поноћ се пробуди, послушјући лепет крила која се приближавају. Пауница је овога пута долетела сама, па одмах слете поред момка на кревет и отресе перје са себе.

И тако из ноћи у ноћ. Док у дворцу не посумњаше да се под јабуком нешто наопако дешава, па послаше бабу кључарицу да шпијунира царевића и сазна шта он то тамо ради.

Када буде вече, та се баба прикраде под јабуку, па се подвуче под кревет и онде се притаји. Убрзо стиже и царевић, па леже на кревет и заспа. Кад је било око поноћи, зачу се лепет крила и пауница слете на кревет, претворивши се у девојку, а тешка јој плетеница склизну са кревета на земљу. Баба под креветом уплаши се да је то некаква змија, па извуче бритву и одсече плетеницу. Истога часа девојка скочи са кревета, претвори се намах у пауницу и одлете без поздрава. Царевић и сам скочи и повика:

„Шта то би?“

А оно, под креветом баба, од страха само запомаже. Царевић се ухвати за главу, слутећи зло. И заиста, пауница се више не појави. Ни прве ноћи. Ни друге. Ни треће.

Сад је најмлађи царевић почео да вене, као што је ономад венуо његов отац. Увукла му се мора у душу, па му груди притиска и не даје му да дише. Најпоследње науми да иде у свет да тражи своју пауницу, и кући да се не враћа док је не пронађе. Оде оцу и браћи да се поздраве пред пут, а они га стадоше одвраћати и наговарати да се мане тога, да ће му другу девојку наћи, коју год у царству пожели. Али младић зна да му без паунице нема живота, и крене на пут.

Ходајући потом дуго светом, у неко доба стиже на некакво језеро. На обали блиста дворца, а у њему живе баба царица и њена кћи. Младић је упита:

„Реци ми, молим те, знаш ли нешто о девет блиставих пауница и једној међу њима девојци?“

А баба му одговори:

„Знам, како да не знам; свако поподне долазе на ово језеро да се купају. А зашто ће ти то?“

Младић јој онда редом све исприповеда, о оцу, златној јабуци и пауницама које су кидисале на њу, па како се у ону девету, што се у девојку претвара, насмрт заљубио, и како му без ње сада нема живота. Прича младић са жаром, отвара душу непознатој баби, а то све зато што заљубљени велику сласт осећају док говоре о свом љубљеном, или својој љубљеној, не размишљајући уопште хоће ли то неко искористити против њих. Тако и сада, царевић не слуте да баба други план кује у глави. Чим је чула да је он од краљевске крви, од богатог оца који чува златну јабуку у врту, баба је намислила да га својом ћерком ожени. Зато му рече:

„Шта ће ти паунице, ђавоља је то работа! Него погледај ову моју кћер, красна је то девојка. Ако останеш овде и венчаеш се, приде ћеш и круну, и благо силно добити.“

Али царевић бабу ни слушао није, толико се у своје сопствене речи и осећаје унео; од свега је запамтио само да паунице на језеро долазе да се купају, па отрча на обалу узбуђено ишчекујући поподне, кад оне треба да слете. Али баба иде за својим планом, па кад се приближио час доласка, она из једне мешине у подрумухвати некаквог праха, приђе царевићу са чашом вина, тобож да му наздрави, па му дуну онај прах у лице. Сиромас од тога одмах заспа као мртав. Тек што он заспа, али сто ти девет пауница. Како дођу, осам падне на језеро, а девета њему у крило, па га стане грлити и љубити, говорећи му:

„Устај, мили! Устај, храно! Устај, душо!“

Али он то ништа не зна, као да је мртав. Паунице, пошто се окупају, одлете са језера. Тек тада се он пробуди, па кад виде да је већ вече, отрча у дворца и запита бабу:

„Шта је, јесу ли долазиле?“

Али баба само ћути и не одговара. Царевић одлучи да остане још један дан не би ли имао више среће, али се све исто понови. Па и трећи дан тако прође, али тај пут, одлазећи, увређена пауница баби довикну:

„Кажи царевићу да више нећемо овде долазити, нека ми се не нада никад.“

Кад одлетеше, он се истог часа пробуди, и опет бабу пита:

„Шта је, јесу ли долазиле?“

А баба му, умирена сазнањем да паунице више неће долазити, исприча да су оне ту биле, да је осам пало на језеро а девета њему у крило, те да га је љубила и грлила и дозивала, а он спавао. И да је још рекла да се царевићу поручи да је не чека више, јер оне ту неће сутра долазити. Ни сутра ни никад.

Он се тек тада разабра, И помисли како мора бити да му је баба неку мађију справила, кад је као мртав три дана преспавао. Ухвати се за главу, од муке мислећи шта даље. Баби да се свети нема сврхе, неће тиме пауницу повратити. Уосталом, промисли поштено, није му баба крива што је био тако наиван, па занемарио да га жели себи за зета. Сад, шта је ту је, и једино што му преостаје је пут под ноге, па у далеки бели свет поново. Ако је своју љубљену пауницу нашао на овом језеру, наћи ће је већ и негде другде, тешио се.

И настави свој пут. Путујући дуго, недељама и месецима, дође у једну планину, и ту заноћи код једног пустињака. Уз вечеру га запита не би ли му знао казати ишта о девет блиставих пауница. Пустињак одговори:

„Е мој синко, срећан си јер те је сам бог упутио куда треба. Одавде до њиховог дворца нема више од пола дана хода. Само ваља право да идеш, и наићи ћеш на једне велике вратнице. Када их прођеш, држи десно, и стићи ћеш у њихов град. Онде су њихови двори.“

Царевићу срце поскочи у грудима, силна га милина у трену обли од помисли да се приближио својој љубљеној, па чим јутро свану, он устаде, спреми се и захвали пустињаку, те пође како му је казао. Тако путујући, наиђе на велике вратнице и, прошавши их, одмах скрене десно, како му је речено. Већ око поднева указа му се град, белећи се у даљини. Кад стиже до њега, упита неке људе за двор девет пауница, па кад му га показаше, он стиже пред њихова врата. Ту га стража заустави. Упиташе га ко је и откуда је, па кад им рече, одоше да јаве царици. Чим је чула ко јој је пред вратима, царица као без душе дотрчи и баци му се у загрљај, срећна што ју је пронашао. Царевић јој објасни да мора бити да му је баба неку мађију справила, којом би га сваки пут успавала намртво кад паунице треба да дођу, а она га је све испитивала шта је и како радио откад су се растали, стално га љубећи док јој је приповедао. Кад га изљуби колико јој је срце хтело, одлуче да се венчају, а да он остане да живи код ње, у пространом, сјајном дворцу.

И живели су срећно, у љубави и разумевању, сваког дана се упознајући све више. После неког времена пође царица са пауницама у шетњу, а царевић остане у двору. На поласку, она му даде кључеве од свих соба и кључеве од дванаест подрума, али му рече:

„Свуда ти је слободно да идеш, само у дванаести подрум нипошто немој! Нити га отварај, нити улази, главом се не шали!“

И оде. А царевић, чим остаде сам, помисли: „Шта ли то може бити у дванаестом подруму?“, и силно га стаде мучити шта је то што царица од њега скрива. Стане отварати све подруме редом. Кад дође до дванаестог, дуго се колебао пред вратима, али на крају попусти, па га отвори. А тамо, на сред подрума, само једно велико буре са гвозденим обручима, а из њега допире глас:

„Богом брате, умрех од жеђи, додај ми, молим те, мало воде!“

Царевић промисли закратко шта да ради, али не нађе штету од тога да жедног напоји, па узе чашу воде и успе је у буре. Како успе, тако један обруч на бурету пуче, а глас поново завапи из бурета:

„Богом брате, умрех од жеђи; дај ми још једну чашу воде!“

Царев син опет успе чашу воде, а на бурету пукне још један обруч. По трећи пут изађе глас из бурета:

„Богом брате, умрех од жеђи; дај ми још једну чашу воде!“

Царев син усу и трећу чашу, а у тај мах пукне и трећи обруч. Мало затим и читаво се буре распаде. Из њега излети змај, па уз силну буку и јечање одлете из двора, а царевић се и трећи пут у животу ухвати за главу, мислећи шта му сад ваља чинити.

Ускоро дођу слуге и кажу царевићу како је змај зграбио царицу док се враћала путем и понео је са собом. Он, сиромах, од силне жалости није знао шта ће са собом. Најзад науми да опет иде у свет и да је тражи.

И кренуо је. Свакога јутра би устајао са једном мишљу, да ће управо тога дана угледати лице своје драге. Увече би уморан склапао очи по кућама добрих људи који би га примили на ноћење, или по стајама, или у неком мирисном пласту сена, опет само са једном мишљу, да ће баш сутра стићи на циљ свога пута. А дани су се низали један за другим, и није било назнаке да ће своју љубав икада угледати. Путујући тако по свету дуго, дође и до неке воде. На обали угледа рибицу како се праћака. Рибица, кад га спази, стане му се молити:

„По богу да си ми брат, врати ме натраг у воду, а ја ћу ти се већ за то одужити. Узми са мене једну крљушт, па ако ти икад у животу затребам, а ти је протрљај, и ја ћу се одмах поред тебе створити.“

Царевић се сажали на рибицу, узме са ње једну крљушт и завије је у мараму, а њу врати у воду. Настави затим путем, све питајући за змаја и тражећи царицу. У једној шуми набаса на лисицу која се ухватила у замку. Лисица га стаде молити:

„По богу да си ми брат, ослободи ме ове замке, а ја ћу ти ваљати у животу. Узми са мене једну длаку, па кад ти затребам, протрљај је, а ја ћу се одмах поред тебе створити.“

Он узме длаку, стави је у мараму, а лисицу пусти из замке, па настави својим путем. Идући тако преко једне високе планине, наиђе на вука, а он у

још опаснијој замци заробљен. И вук га богом побратими и замоли за помоћ, а заузврат му обећа да ће му помоћи у свакој невољи. Само нека царевић узме једну његову длаку, па кад је протрља, вук ће се истог часа поред њега наћи.

Младић тако и уради, узме једну длаку са вука, а њега из замке ослободи. И пут свој настави. Ишао је недељама, ишао месецима, питајући за змаја и његове дворе, кад му најзад један човек рече да зна. Упути га куда да иде, али му откри и кад да буде тамо, кад је сигурно да змај није у кући.

Царевић све послуша шта му је човек поштено рекао, па пронађе змајев град и његове дворе, и уђе у њих кад змаја ту није било. Пронађе своју љубу, несрећну и заточену, која се сва озари када га угледа. Рече му љубећи га да је знала да ће је пронаћи и ослободити ропства. Одмах се стану договарати шта треба радити, па одлуче да беже. Брже-боље се спреме на пут, оседлају првог коња из змајеве штале, па одјезде из змајевог града. Чим су мало одмакли, ето ти змаја натраг. Кад уђе у двор, а оно царице нема. Окрену се свом коњу, па га упита:

„Шта ћемо сад? Или ћемо јести и пити, или ћемо пут потерати?“

А коњ му одговори:

„Једи и пиј слободно. Лако ћемо их стићи.“

Кад змај заврши с јелом, седне на свог коња, па терај за њима, и за тили час их стигну. Како их стигне, царицу отме од царева сина, па му рече:

„Иди збогом! Сад ти праштам зато што си ми у подруму дао воде и ослободио ме. Али не враћај се више овде ако ти је живот мио.“

Он пође, али тек да се змају склони од погледа, па се притаји у неком жбуњу, и ту ноћ пробди. Сачека да змај, јурећи за својим змајевским послом, одлети из двора, а он одмах оде царици. Нађе је како седи и сузе рони, па јој их обриса, обећававши да ће све учинити и њиховој је кући вратити. Почеше се опет договарати како би побегли, и царевић јој рече:

„Кад дође змај, испитај га где је и како добио онога свог коња, па ћеш ми то казати, да и ми једног таквог набавимо не бисмо ли утекли.“

И опет се сакри у оно жбуње да преноћи, а царица се змају, чим га у двору угледа, стаде дивити каквог коња има, баш онаквог какав њему силноме

јунаку и припада, али да јој није јасно где га је набавио и јесу ли то неки посебни змајевски коњи. Док му се дивила јунаштву, све му је чашу по чашу вина доливала, не би ли му језик развезала. Тако и би. Поласкан царичиним дивљењем и пажњом коју је први пут добио, а замантан силним вином које је попио, змај јој отвори душу:

„Тамо где сам га ја добио, онде га не може свако добити. На планини Трескавици има једна баба, па у јаслама чува дванаест коња, све једног лепшег од другог. У мрачном буцаку крије и тринаестог, а тај као да је губав, толико је ружан. Е он је најбољи, он је брат мога коња, и ко би њега добио, тај би и у небеса могао ући. Али ако хоће од бабе коња, три дана у ње мора служити, а та три дана гора су од три године код сваког другог. У бабе има једна кобила са ждребетом, њих треба чувати и сачувати три ноћи. Оном ко их сачува баба даје да бира коња међу њенима, кога год жели. Али ко се у бабе најми, па не успе да сачува кобилу и ждребе, е њему баба одруби главу.“

Сутрадан, чим је змај отишао од куће, ово двоје се састане, и царица исприча све што је чула. Договоре се да им нема друге него да царевић освоји коња од бабе, па се пољубише и поздравише, а он крене на пут. Кад је био на планини Трескавици, пронађе ону бабу, па дошавши њој, рече:

„Помози бог, бако!“

А она му прихвати бога:

„Бог ти помогао, синко. Које је добро?“

Он јој рече:

„Радо бих да служим у тебе.“

Баба му каза:

„Добро, синко. За три дана ако ми сачуваш кобилу даћу ти од мојих коња да бираш кога желиш; ако ли не успеш у томе, знај да ти се не пише добро.“

Није му даље објашњавала, већ га поведе у врт иза куће, а тамо све колац до коца, и на свакоме по једна људска глава. Само на једном није била, а тај колац једнако виче: „Дај баба главу!“ Али царевића ни тај одвратни приказ не поколеба, толико је силно желео да поврати своју љубљену царицу, да се заједно врате у двор и наставе миран живот у љубави и срећи. Прихвати се без страха служења код бабе.

Кад падне вече, узјаше кобилу коју је требало чувати, па с њом у поље, а ждребе трчи уз кобилу. Тако је цело вече седео на кобили, али кад буде око поноћи, њему се снажно приспава, па задрема и заспи. Кад се пробудио, а он опкорачио некакву кладу, па седи на њој и држи улар у рукама. Препале се силно, па скочи да тражи кобилу. Пратећи јој траг који је оставила, удари на некакву велику воду, у којој је траг нестајао. Царевић стаде да размисли шта даље, па се сети оне рибице што му је помоћ обећала, те из мараме извади њену крљушт. Протре је мало међу прстима и рибица му се истог часа јави из воде.

„Шта је било, побратиме?“

А он јој одговори:

„Утекла ми је у ову воду једна кобила са ждребетом, па ако би је ти могла наћи.“

А рибица му рече:

„Видела сам је већ, дошла је међу нас. Претворила се у рибу, а ждребе у рибића. Него, сво како ћеш је вратити: удри уланом по води и викни: 'Дура, бабина кобила!' И она ће ти сама доћи.“

Царевић је послуша, те удари уланом по води, викнувши: „Дура, бабина кобила!“, а на то кобила са ждребетом из воде изађе на обалу. Он је заулари и узјаше, па одоше бабиној кући. Баба их са врата дочека, њега посла у кухињу да једе, а с кобилом крену у коњушницу. Али царевић се само направи да је кренуо у кухињу, чим баба замаче у коњушницу, он потрча за њом. Стаде иза врата вирити, и виде како баба кобилу бичем ошину, викнувши јој: „У рибе, глупачо.“

А кобила јој одговори:

„Ја сам у рибама била, али су рибе њему пријатељи, па ме проказаше.“

Онда јој баба рече да се у лисице сакрије.

Чим то чу, царевић отрча у кућу, а кад буде ноћ, све се исто догоди као и претходне: царевић око поноћи заспа, а убрзо се прене јашући некакву кладу и држећи улар у рукама. Овога се пута није препао, него мирно протрља ону лисичју длаку, и лисица се пред њим створи у тај мах. Он јој објасни да тражи кобилу која је међу њих са ждребетом побегла, а лисица му рече нека само удари уларом о земљу, вичући: „Дура, бабина кобила!“, и кобила ће му се сама вратити.

Све буде како је лисица рекла, и друго јутро царевић врати сачувану кобилу са ждребетом. Баба га опет посла у кухињу да доручкује, а она са кобилом

оде у коњушницу, али ју је царевић и овога пута пратио. Вирећи за вратима, угледа како баба поново бичем ошину кобилу, викнувши: „У лисице, глупачо!“, а она јој одговори да је у лисицама била, али да су лисице царевићу пријатељи, па су је проказале. Онда јој баба каже да се следеће ноћи међу вукове сакрије.

Царевић је сад већ довољно чуо, отрча лак у души, јер се сетио да и међу вуковима има пријатеља. Кад се следеће ноћи са кобилом све исто поновило као и претходне две, а он и треће јутро успе да је са ждребетом врати, стаде пред бабу па јој каза:

„Е, баба, ја сам тебе служио поштено, сад ми дај што смо се погодили.“

Баба му одговори:

„Синко, што је договорено, оно ваља да буде. Ево, од мојих прелепих коња бирај кога хоћеш.“

А он јој рече:

„Ма шта има да бирам, дај ми оног губавог из буцака, за мене није бољи коњ.“

Баба га стаде одвраћати, зашто узима кржљавог и слабашног поред онако лепих коња, али младић остаде при своме. Баба на крају не имаде куд, већ му даде шта је тражио.

Царевић се поздрави са њом и пође пут змајевог двора, али застаде у једној шумици да добро очетка свог коња. Убрзо коњ засја као да му је длака од злата, а кад га младић узјаха и ободе, златни коњ полете међу облаке, и за тили час га пренесе пред змајеве дворе. Како уђе унутра, он рече царици да одмах крећу. Седну обоје истог часа на коња и полетеше у облаке.

Мало затим, кад змај дође и виде да царице нема, рече своме коњу:

„Шта ћемо сад? Или ћемо јести и пити, или ћемо пут потерати?“

А коњ му одговори:

„Јео не јео, пио не пио, терао не терао, нећеш га стићи.“

Али га змај не послуша, већ седе на њега, па га потера за бегунцима. Оно двоје, кад угледаше змаја за собом, добро се препадоше, те стану нагонити коња да брже лети, али им коњ одврати да се немају чега бојати. Уто коњ под змајем довикну:

„Забога, брате, причекај ме, хоћу да цркнем тебе вијајући.“

А овај му одговори:

„А што си луд те носиш ту алу. Стреси га са себе, па хајде са нама, у мир и слободу.“

Кад то зачу коњ под змајем, он послуша свога брата, па стресе злу неман са себе. Грдосија из оне висине тресну на земљу, да се никад више не помакне. Онда царица седне на змајевог коња, да што брже стигну својој кући, да сва зла и недаће које су проживели што пре забораве.

Царски пар је у миру и љубави своје животе до краја проживео, негујући коње који су им животе спасли. А цар никада ни у лов ни у риболов није отишао, приповедајући својој деци и унуцима да су му и рибе и животиње велики пријатељи. Ја то знам, јер сам у том радосном и поштену дворцу као писар служио, и све од речи до речи истину о бурним догађајима записао.

ЧУДОТВОРНИ ПРЕСТЕН

адаптирао
Дарко Тушевљаковић

илустровао
Душко Бјељан

ивела једном једна удовица и гајила синчића састављајући једва крај с крајем; нигде ништа није имала осим крова над главом и сиромашне баште која их је слабо прехрањивала. Удовица је била стара и није могла много тога да ради, па су живели понајвише од туђе милости.

Када је малишан стасао, једног дана предложи мајци да продају јалову башту и уместо ње купе коња, јер ће тако више зарадити. Коњ је могао да вуче дрва и у кућу донесе новац који ће их поштено нахранити и обући.

Мајка саслуша сина, али се уплаши да он, тако млад и неискусан, неће знати да сачува животињу од дивљих звери, што би их оставило и без коња и без баште. Тако рече сину, али је он био толико упоран да је на крају спровео своју намеру.

У почетку је заиста било како је син замислио: сваког дана је товарио дрва и развозио их по селу, зарађујући мало, али довољно за њих двоје, све док га једног јутра мајка није замолила да довуче кући товар суvaraка како би наложила ватру и откувала веш.

Син без поговора пристаде, пољуби мајку и потера коња у шуму по дрва. Пошто су прошли најгушће крошње, он остави коња да пасе на чистини, па потражи суварке за ватру. Већ је био накупио повелик нарамак грања кад је у даљини чуо необичну дреку и неке грозне јауке. Истог трена појури кроз растиње да помогне несрећнику у невољи. Но чим се спустио у оближњу долину, имао је шта да види: наред чистине, голема аждаја је разјапила чељусти да прогута јелена, али су јој се његови рогови заглавили у грлу, па ни да мрдну. Јелен је покушавао да се ослободи, али је узалуд потезао на своју страну.

Аждаја се трудила да га поједе, али јој је улов пресео.

„Момче“, викну она, онако пуних уста. „Дај одсци рокове с овог јелена, па да га смажем како треба!“

Чувши аждају, јелен одмах узврати:

„Не слушај је, јуначе! Боље убиј њу и спаси ме!“

Момак се премишљао. С једне стране, било би правичније извући јелена из аждајиних уста, јер он није тражио никакву кавгу, али с друге, аждаја га је прва замолила за услугу, па би му замерила да се приклони њеном улову. Морао је да нађе погодно решење за све.

„Шта кажете да ослободим јелена, па да га пустимо да иде? Аждајо, ионако те је већ измучио, јешћеш нешто друго. А ти, јелене, не млати роговима. Сваки пут кад цимнеш, обома је још горе... Је л' може тако?“

Аждаја и јелен се сложише, на шта момак исука секирче и удари неколико пута по врховима рогова, тек толико да се одглаве из аждајине вилице. Јелен у пар скокова несташе у шуми, а аждаја, болних и рањавих уста, рече:

„Хвала ти, брате, што си ме спасао. Ред је да се одужим. Пођи са мном до мог оца, змијског цара, и он ће те богато даривати. Само, не дај да те пређе: шта год да ти понуди, тражи једино прстен.“

Момак пође за змијом, па се после неколико сати обре у мрачној пећини са чијих је зидова вода падала на склиску маховину и спречавала оног ко би у њу залутао да прође на другу страну. Срећом, аждаја је знала пут, па су се убрзо нашли на супротном излазу, одакле је поглед пукао на пољану препуну разних змија. Насред тог поља је стајао престо, а на њему нико други до змијски цар.

Угледавши царску кћер, змије се размакоше и направише јој места, па она, скупа са гостом, приђе престолу и исприча оцу шта јој се с друге стране пећине десило и како ју је момак спасао.

Змијског цара дирну прича његове ћерке и он нареди слугама да спреме двадесет товара блага за њеног спаситеља. Ипак, момак спремно одби част:

„Хвала ти, царе змијски, на поклонима. Али ако желиш да ме наградиш, дај ми прстен. Ништа ми друго не треба.“

Цар му понуди још десет товара блага, али момак није одустајао од свог захтева. Цар му понуди још десет товара. Прстен или ништа друго – момак је био упоран.

„То не могу да ти дам“, рече змијски цар, на шта момак крену натраг ка пећини.

Кад га виде како одлази, царева кћи пође за њим.

„Куда ћеш ти?“, упита је отац.

„Одох да лутам по свету с братом, кад није добио оно што је заслужио.“

Цар стисну усне и смрачи се, па преломи у себи и позва их назад.

„Ево ти прстен, момче. Нисам знао да те зове својим братом. Ако је тако, стварно си га заслужио.“

Момак узео награду и аждаја га испрати до шуме са друге стране пећине, па му рече:

„Кад год ти нешто устреба, само принеси прстен ватри. Све ће ти се остварити.“

Момак спакова прстен у џеп, па пожури кроз шуму до места на којем је везао коња. Вече се примицало и све више га је бринуло шта ће затећи тамо, а када је коначно доспео до чистине, стрепње су му се оствариле: од коња није остало ништа. Чопор вукова је налетео и растргао га. Момак, тужан, натовари самар на леђа и у глуво доба се појави мајци пред вратима.

Чим га је видела без коња и суварака, било јој је јасно да се десило оно чега се плашила: остали су без ичега. Пустила је сина у кућу, па узела старачки штап те га изударала по леђима. Није му дала вечеру, већ га послала у собу да спава, кад већ за друго није.

„Суварака има још за вечерас“, рекла је, пошто се смиловала и наложила слабашни пламен у огњишту, „па ти види како ћемо се сутра загрејати.“

Момак леже у постељу покуњен и забринут, али га је умор убрзо скрхао, те ипак заспа. Међутим, усред ноћи се тргнуо из сна, прева згрчених од глади. Почео је да пребира по глави шта му се све претходног дана десило, па се у једном тренутку сети прстена који му је поклонио змијски цар. Извуче га из панталона и принесе ватри. Истог часа, два Арапина ниоткуд искочише пред њега и наклонише се:

„Шта заповедаш, господару?“

Момак се изненади, али онда размисли, па им нареди:

„Заповедам да ми одмах авлију напуните сувим дрвима, да имамо чиме да се загрејемо и веш откувамо.“

„Биће како тражиш“, рекоше Арапи и опет се поклонише. Момак једва да је трепнуо пре него што је у дворишту чуо буку и кроз прозор се уверио да је авлија препуна цепаница спремних за потпалу.

Опет је принео прстен ватри, позвао слуге и наредио им да донесу нешто дрва за камин у соби, као и да испуне сто ђаконијама. Чим су му удовољили, поштено се најео, а онда, задовољан и сит, преспавао до јутра.

Те ноћи старој удовици бриге нису подариле много сна, па је, одмах по изласку сунца, изашла у двориште да разбистри главу. Тамо се, где чуда, саплела о метре и метре сложених исцепаних дрва. Истог трена се вратила у кућу и прод-
рмусала момка.

„Откуд оно доле, сине мој?“

Он јој тад исприча све што није стигао да каже пре него што је претходне ноћи прорадио штап. Мајка се на то расплакала и изљубила га, срећна што више неће живети у беди и чамотињи.

И заиста, од тада су свега имали довољно, па и превише. Нису били ни гладни ни жедни, и одевали су се као права господа, али су дуго остали да живе у истој трошној кућици, само зато што су толико навикли на њу да им није пало

на памет да се преселе. Једног дана, момак се коначно сетио да затражи од Арапа велелепни двораци, налик оним царским.

Слуге су зачас саградили големо здање, па у току ноћи уснулу мајку и сина преместили тамо тако да ово двоје ништа нису осетили. Али су се зато следећег јутра обрели на имању какво се у близини није могло видети.

Иако је сада имао све што му душа иште, момак није желео да заборави сиротињу из које је потекао, па је наредио мајци да испред капија помогне сваком коме је помоћ потребна: ако је човек гладан, нека му се понуди јело, ако је жедан, нека му се сипа вода, ако је бос, нека му се да обућа, ако је го, нека га нечим огрну.

„Ако ми имамо оволико, ред је да и остали добију макар мало“, рекао је мајци и оставио је да ужива у благостању. Иако је имао све, нешто га је и даље мучило – можда је баш зато размишљао о несрећнима и убогима. Мозгао је и мозгао шта му то недостаје, па једног дана опет принео прстен ватри.

„Заповедај, господару“, рекоше Арапи.

„Заповедам да ми донесете најлепшу султанову кћер.“

Они се поклонили и несташе – али само накратко, јер су се већ следећег часа указали пред њим са прелепом царевом ћерком. Она се прво отимала и врискала да нико не може тек тако да је отме из њених одаја и да никад неће поћи за грубијана који не зна заfino понашање, али јој је полако постајало јасно да момак није никакав силеција и да има добре намере. После неколико месеци проведених на младићевом двору, коначно је одговорила на удварање.

„Нисам ја племенитог рода“, признаде јој он на олтару.

„Али си зато племените душе“, рече му она и пође за њега.

Султан је за то време на све начине покушавао да пронађе изгубљену кћер. Слао је људе да се распитују по земљи и траже је, али му нико ни гласа о њој није донео. Расписао је и силне награде, обећао проналазачу богатство и положај, али од ње ни трага.

Једног дана се на двору појавила матора вештица и питала султана како му је нестала кћи. Он јој рече да је дословце испарила. У једном тренутку је била ту, а већ у следећем је соба била празна.

„Да верујем у чуда, помислио бих да је у питању магија.“

Вештица се насмеја и обећа му да ће му за голему награду пронаћи изгубљену кћер. Пошто је султан пристао на погодбу, она узме са двора један кожух и некакав дрвени штап, па крену земљом полако, од града до града, од врата до врата.

Путовала је данима, све док није наишла на један велелепни двораци, као јуче саграђен, па се задржала што је дуже могла око његових капија. Сатима је седела и премештала се с једног зида на други, тако да је газда морао да је примети.

„Види ову јадницу“, рече он својој младој жени. „Једва хода. Хајде, молим те, пошаљи моју мајку да је обиђе. Нек је обује и нахрани.“

„Мани се бабетина“, рече му жена, подозрева на сподобу у црном.

„Поред моје куће нико неће проћи гладан и го“, узврати момак и склони се у своју собу, да старици не буде непријатно што је газда гледа како прима поклоне. Још увек се сећао како је мајци и њему умело да буде, и са тим невеселим мислима он заспа на кревету.

Девојка и свекрва пресретоше старицу и упиташе је како да помогну, а ова одговори да би јој добро дошле неке нове хаљине. Свекрва се врати у кућу да пронађе нешто, а вештица искористи прилику, па упита девојку:

„Реци ми, царева кћери, поступа ли муж добро с тобом?“

Девојка се збуну:

„Добро, добро, него шта... Него, откуда знаш да сам царева кћи?“

„Кад си овако стара, свашта знаш. Ето, рецимо, знам и да он има некакав накит на себи, огрицу, минђушу, или нешто треће...“

„Има! Али није ништа од тога, већ један велики прстен.“

„Хајде, молим те“, загуди старица, „донеси тај прстен, да га осетим под прстима. Можда ће те муж после још више волети и љубити.“

Девојка је погледа неповерљиво, али онда помисли да јадница сигурно ником не би наудила, па се увуче у мужевљеву собу и свуче му прстен с прста.

Докопавши се накита, вештица замоли девојку да стане на онај кожух што га је вукла са собом, па онда пуцну штапом по њему. Кожух се пропе у ваздух и обе их однесе султану на двор.

Момак се пробудио из дремежа и истог трена осетио шта на двору недостаје: неко му је украо прстен, а скупа с њим и жену. Питао је мајку шта се десило, али она ништа није чула ни видела: тражила је хаљине за старицу, а када се вратила до капије, испред више није било никога.

Момак размисли и рече себи да га жена сигурно није преварила. Али неко јесте. И њега и његову жену. Из ормара извуче сиротињске рите које је сачувао из претходног живота, па их навуче на себе и поче да је тражи по свету. Од свег богатства, са собом је понео једино прстен који му је драга поклонила на венчању. Ишао је земљом уздуж и попреко, све док га пут није довео у Стамбол. Ако је на другим местима није било, морала је бити овде! Али како да се састане с њом? Није могао тек тако да покуца на султанова врата и призна да ју је ономад отео.

Мотао се око султановог двора и чекао да га неко примети. Коначно му је пришао један од царских куvara и питао га:

„Је ли, момче, шта тражиш овде?“

„Немам посла, па бих да ме примите у кухињу. Радићу за кревет и храну, праћу судове, износићу смеће, шта год треба.“

Кувар пристаде и уведе га унутра. Тако се момак запослио као кухињски помоћник и за неколико месеци тако добро изучио занат да су га поставили за заменика главног куvara. Заиста је радио за кревет и храну, јер је, као стра-

нац, ноћио у кухињи, док су остали куvari увече одлазили кућама. Да не би био сам, набавио је пса и мачку, које је добро хранио и неговао. Међу султановим робињама је стекао једну пријатељицу с којом би попричао кад год би дошла да из кухиње однесе послужење у харем. Једног дана ју је зауставио пре него што је изашла напоље са пуним тепсијама:

„Нешто бих те замолио, сестро моја, ако обећаш да никоме нећеш ни зуцнути.“

„Реци слободно, брате. Ћутаћу као заливена.“

Момак јој тад показа прстен који је понео са собом.

„Убацићу овај прстен у тепсију с пилавом, сво овде, на сам крај, а ти се побрини да султанова кћи сипа баш са те стране. Ето, то те молим.“

Робиња обећа да ће му помоћи, па оде да послужи дворане. И стварно, када је дошао ред на султанову ћерку да сипа, робиња јој подметну баш онај крај у који је момак затурио венчани прстен. Девојка кашиком заграби пилав и у њему спази прстен, али не показа да је приметила нешто чудно, већ извади прстен из кашике и сакри га у своје хаљине, па настави да једе. Цело послеподне је преметала прстен у рукама и трудила се да од осталих сакрије нервозу и сузе, а кад се смркло, позвала је робињу у своје одаје и упитала је, сва устрептала:

„Ти улазиш у кухињу, зар не? Реци ми, има ли тамо међу куварима неки странац?“

„Има један, како да нема. Дошао је пре неколико месеци и главни кувар га је примио на занат. Сад је његов помоћник.“

„А знаш ли где ноћу спава?“

„У кухињи. Нема где другде.“

„Спава ли још неко ту с њим?“

„Не. Осим кучета и мачета, нема никог.“

Девојка извуче из хаљина мужевљев прстен и показа га робињи.

„А шта знаш о овоме?“

Робиња се осмехну, па погледа девојку испод ока:

„Знам нешто мало, али сам сигурна да ви знате много више.“

„Овај прстен сам на венчању поклонила оном којег волим. Узми сад неке женске хаљине и однеси их у кухињу. Обећај ми да ником нећеш ни речи о овоме казати. Наложу куварском помоћнику да их обуче, па нек дође к мени.“

Робиња се закле на ћутање и послуша принцезу. Однесе хаљине у кухињу и пренесе поруку момку који се, једва сачекавши следеће вече, искрао и прерушен увукао у принцезине одаје.

Када су се срели, није било краја срећи. Дуго су се љубили и грлили – нису могли руке једно с другог да склоне – а онда, пошто их је прошло прво узбуђење, упита муж жену зна ли где је нестало онај његов други прстен.

„Матора бабускара га је украла“, одговори принцеза с гађењем, па исприча мужу како ју је вештица преварила. Њему се, са сваком њеном речи, пред очима мрачило, а кад је завршила, он јој, натмурен, рече да се, како ствари стоје, никада неће вратити свом дому.

„Онда ћемо живети овде и тајно се састајати“, зацрта принцеза, и на крају тако и би. Момак је дању радио у кухињи, а ноћу посећивао султанову ћерку. Неколико месеци су успели да се крију од погледа осталих дворана, али се једног дана неко од стражара излануо пред султаном да је видео прилику како се ноћу шуња ка девојачким одајама, на шта је овај полудео од беса и по сваку цену решио да сазна ко срамоти част његове ћерке. Испитао је сваког слугу понаособ, претио им и тукао их, али нико није признавао туђи грех. Султан се тада досети, па позва ону вештицу која му је помогла да врати ћерку и нареди јој да открије ко је тај безобразник.

Вештица, као и прошли пут, наћули ухо и саслуша све што се по двору шушкало, а онда се врати до султана и откри му тајну:

„Имаш у кухињи једног странца. То је сигурно момак од којег сам ти отела кћер. Ето ко је посећује.“

Султан нареди главном кувару да му доведе везаног помоћника, и тако се момак, скупа са штенетом и мачком, нађе пред срдитим султаном, који, не желећи ни да га саслуша, у неколико речи одреди да се странац погуби.

Чувши то, вештица се обрадова, па замоли султана:

„Дај, царе, два целата, и ја ћу га се за сва времена решити!“

Султан јој удовољи, па вештица поведе целате и осуђеника на једну високу планину, на чијем се врху налазила велика рупа. Ту нареди целатима да гурну момка с литице и за њим баци голему стену. Затим дохвати штене и мачку и баци их у понор за господаром, па пође натраг ка двору не окренувши се ниједном да види је ли све обавила како треба.

Да је то учинила, знала би где је погрешила.

Целати момка јесу гурнули у јаму, али не довољно далеко од ивице, тако да је, падајући ка дну, раменима и ногама ударао о разне избочине и корење дуж литице, све док га једна пљосната стена није зауставила на пола пута. Тада се измакао да избегне каменчину коју је вештица послала за њим и сасвим случајно ухватио штене и мачку.

Жив, али измрцварен, остао је да лежи на стени и милује своје малене пријатеље. Није могао горе, а овде није било ни хране ни воде, па је постајао све слабији. На крају је почео да прича са кучетом и мачетом. Два дана су прошла тако, да би трећег момак схватио да је остао сам. То му је теже пало од глади и жеђи. Кукао је и плакао, све док се пас и мачка нису вратили, када их је загрлио и помиловао по пуним стомацима.

Пошто од глади ионако није могао да спава, сачекао је да се животиње опет накане на пут, па ухватио пса за реп, да га води.

Штене и мачка су се провлачили кроз теснаце, прескакали стене и упадали у рупе, кривудали каменим стазама и пели се уз стрмине, све док нису доспели на невелику чистину, у неки сасвим други свет.

Момак се обазрео око себе и приметио да на чистини дрхти гомила мишева. Од чуда пусти псећи реп, што је штене једва дочекало, па се скупа са мачком залетело да ухвати себи ручак. Настало је страшно комешање свуда око њега док су се уплахирени мишеви стискали око свог цара у нади да ће им некако помоћи.

„Господару“, викну главни миш танким гласом. „Тражи шта год ти је воља, само заустави ову војску! Видиш да нас све потаманише!“

Момак привуче пса и мачку к себи, па одговори мишу:

„Тражим само једно, мишји царе! Иди на султанов двор и пронађи матору вештицу, те јој отми прстен.“

Мишји цар одреди двојицу поданика да изврше задатак, и они се после целог дана одсуства вратише са пуним џаком прстенова, али међу њима није било оног који је момак тражио.

„Царе мишји“, запрети он, „ако не добијем прстен, сто вам опет моје војске.“

Мишеви замуцаше да је код бабе остао само један прстен, али је њега стално држала под језиком. Било је немогуће украсти га! Момак нареди штенету да

зарежи, а мишеви заикташе од страха. Највише од свих се уплаши један мали сакати сивоња који је знао да је, крене ли опет трка и фрка, први на реду.

„Држи те твоје немани“, завапи он и предложи да са два миша који би га носили оде код вештице и донесе прстен.

Када су стигли до бабине собе, сакати миш се помокри у прашину око улазних врата, па уваља реп у смрдљиво благо, а онда нареди другој двојици да га зграбе и дају се у трк чим виде прстен у његовим шапама. Затим се попе вештици под браду, па јој завуче прљави реп дубоко у нос. Баба у сну кихну из све снаге, а прстен јој испаде из уста право у мишје крило.

Два помоћника понесоше сакатог пријатеља, па утекоше пре него што је вештица дошла себи.

Донели су прстен у мишје царство и обрадовали све његове житеље, а понајвише момка који је већ изгубио наду. Када је угледао прстен, затражио је да наложе ватру, али мишеви слеглоше раменима, јер нису знали како се то ради.

„Дајте два камена“, нареди он и поче да их таре један о други не би ли се искра запатила у сувој трави. Коначно му је успело да разгори ватрицу, па је принео прстен топлоти.

„Заповедај, господару!“, рекоше два Арапина.

„Заповедам да мене, штене и мачку овог часа изнесете из ове рупетине.“

Када се нашао на познатом терену, наредио је да га однесу право до вештице.

„Прво си ми упропастила живот“, рекао је, пошто су је Арапи зграбили у чврстом стиску, „а онда си хтела да ми га сасвим одузмеш. Сад ћеш ти мало међу мишевце!“

Арапи на то одвукоше бабу до исте оне литице, па је бацише с ње, а за њом хитнуше стенчугу. Момак је неким чудом успео да се извуче из рупе, али вештица није била те среће: заувек је остала доле.

Пошто се све завршило, момак наложи Арапима да га прво нахране и напоје, како би стекао мало снаге, а онда однесу на султанов двор, у принцезине одаје.

Када га је девојка затекла пред собом, у исто време се обрадовала и ражалостила.

„Срећа је моја највећа што те опет видим, драги. Али ако султан сазна, има главе да нам поскида.“

„Не бој се“, рече муж радосно, „вратио сам прстен. Нико нам ништа не може.“

Ту је ноћ преспавао у девојачким одајама, али га изјутра стражари препознаше, па трком јавише султану да се преступник вратио.

Цар покупи два целата и упаде у ћеркину собу. Када су целати напали момка, он принесе прстен ватри и нареди Арапима да доведу четири целата и потуку султанова два.

Цар виде чудо којим момак барата, па повуче своје људе.

„Боље би било да поразговарамо.“

Момак узврати да је све време једино то и желео, те одговори султану на свако питање и исприча му како је до свега овога дошло. На крају рече да много воли његову ћерку и да она исто тако воли њега, па га замоли за благослов.

Султан добро размисли.

„Изгледа да је стварно тако суђено. Нећу вам стајати на путу, али под једним условом.“

„Реци, царс“, викнуше момак и његова жена углас.

„Да останеш овде, уз мене.“

„Може“, одговори момак. „Али и ја имам један услов.“

„Кажи.“

„Да ме пустиш да доведем мајку.“

„Одмах пошаљи Арапе.“

И тако је момак довео стару удовицу на двор, а султан приредио велико славље, те поново организовао свадбу, кад већ оној првој није присуствовао. Момак и његова лепа жена наставише да живе у миру и благостању, и ако су данас на овом свету, сигурно су добро и здраво.

УСУД

адаптирао
Драган Великић

илустровао
Синиша Бановић

ивела једном давно два брата у великој и лепој кући. На њиховом имању свега је било у изобиљу: говеда и коња, оваца, коза и свиња. Имали су и пчелињак са стотину кошница. Стекли су све што се само пожелети може. И ништа то необично није да вредни и паметни људи стекну богатство својим радом. Међутим, у нашој причи није било тако. Један брат је од јутра до мрака радио, а други је све време беспосличарио.

„Хајде да се нас двојица лепо поделимо“, рече једног дана вредни брат.

„Није у реду да ја све радим, а ти да се излежаваш као готован, и само једеш и пијеш.“

„Зашто да се делимо, брате, када је и теби и мени добро? Ти радиш, и све је по твојем, а ја се у свему са тобом слажем. Зар нам није обојици потаман?“

„Хоћу да се поделимо“, био је упоран вредни брат.

„Када је тако, а ти подели нашу имовину.“

Лењивац је препустио вредном брату да он одлучи шта је чије. Није се мешао у тај посао. Када је подела обављена, и свако добио свој део, лењивац је наставио да живи онако како је и до тада живео. Није се он бавио говедима и коњима, овцама, козама и свињама. Није марио за пчелињак. О његовом имању бринули су коњушари, чобани и пчелари које је узео у најам.

Вредни брат радио је као и раније, од јутра до мрака. Међутим, више ништа није било као пре. Уместо да се стада увећавају, да се кошнице пуне медом, дешавало се супротно. Сваког наредног дана имао је мање него претходног. Гледао је како му имање пропада. Његов труд је био узалудан. На крају је толико осиромашао да није имао ни за опанке, па је ходао бос.

И тако, босоног, крену да посети брата, да види како је на његовом имању. После неког времена, угледа на ливади стадо оваца. У хладу, испод једног дрвета, седела је девојка лепа као вила, и златним нитима везла. Он јој је пожелио добар дан, па је онда питао чије су то овце.

„Овце су од онога чија сам и ја.“

„А чија си ти?“

„Ја сам срећа твога брата.“

„А где је моја срећа?“, упитао је љутито.

„Твоја срећа није са тобом. Она је далеко, далеко.“

„Да ли је могу наћи?“

„Можеш ако покушаш.“

Када је видео како су овце које припадају његовом брату дебеле и сите, није више ни хтео да обилази имање. Слутио је да су и коњи и говеда, и свиње и козе у добром стању. Да су кошнице пуне меда. И зато је кренуо право у кућу свога брата.

„Дуго се нисмо видели, баш сам те се ужелео“, рече лењивац и криомице обриса сузе. Јер, много се растужио видевши брата голог и босог, па му одмах даде нешто новаца и једне опанке, и позва га да остане неколико дана код њега у гостима.

Вредни брат је прихватио позив. Гледао је како његов брат ради све исто као и некада док су живели заједно. Излежавао се по цео дан, јео и пио, па му се вредни брат придружио и радио све исто што и он. После неколико дана, захвалио је на гостопримству и вратио се својој кући. Али не да би остао, већ

само да узме торбу, у њу стави два хлеба, узме штап и крену у свет да потражи своју срећу. Ходао је тако дуго, дуго, и онда зашао у густу шуму. Када је избио на један пропланак, угледао је поред грма купина рашчупану и прљаву девојку, сву у ритама, како спава на голој земљи. Пришао јој је и одгурнуо је грубо штапом. Она је скочила и, онако буновна и крмелива, просиктала:

„Захвали богу што сам заспала, јер да сам будна била, не би ти сада ни опанке имао.“

„Ко си ти да одлучујеш шта ћу ја имати?“

„Ја сам твоја срећа.“

„Јадан ја када си ти моја срећа“, поче да кука и запомаже. „Ко је тебе мени дао?“

„Усуд је мене теби дао.“

„А где је тај усуд?“

„Иди па га тражи“, рече и одмах нестане.

И тако је вредни брат кренуо у потрагу за усудом. Ходао је дуго, дуго и онда доспео у једно село. А тамо угледа лепу и велику кућу у којој је горела ватра. Помислио је да се у тој кући сигурно нешто слави, па одлучи да се придружи весељу. На средини собе налазио се огроман казан у којем се кувала вечера.

Поред ватре седео је домаћин, који му пожеле добродошлицу и понуди му да се раскомоти. Питао га је одакле долази. Вредни брат му одговори, и поче да се исповеда. И он је некада био газда, имао велико имање, а сада ништа нема. Кренуо је да потражи усуда и да га пита зашто је од газде постао сиромах. Затим упита домаћина шта ће му толико велик казан и та силна храна?

„Јесам ја богат и свега имам, али моју чељад никако не могу да нахраним. Стално једу, а опет су гладни. Видећеш када почне вечера.“

А када су кренули са вечером, настао је општи грабеж. Гурали су се и отимали за сваки залагај. Док си ударио дланом о длан, казан је био празан. После вечере редуша је покупила кости и бацила их иза пећи. И баш када је хтео да упита домаћина зашто девојче тако уради, иза пећи се појавише две сподобе, суве као авети, и стадоше сисати оне кости. Тада гост упита домаћина:

„Ко су ти они иза пећи?“

„То су моји отац и мајка. Као да су заковани за овај свет, злопате се пред крај живота па то ти је.“

Сутрадан, на одласку, рече домаћин:

„Ако нађеш усуда, сети се и мене, па га приупитај како да своју чељад нахраним, и како да ми се отац и мајка више не злопате.“

Гост обећа да неће заборавити његову молбу, па крену даље на пут у потрагу за усудом. Дуго је ходао, ноћивао под отвореним небом, па тако изморен стиже једне вечери у неко село. Покуцао је на врата прве куће на коју је наишао и замолио домаћина да га прими на конак. Овај га пусти у кућу, па га упита куда је кренуо. Дошљак по реду исприповеда шта му се све у животу издешавало. Када је завршио своју причу, домаћин се пожали своме госту да му говеда на-трашке ходају, па када већ иде код усуда, нека га приупита зашто је то тако. Гост обећа да ће испунити његову молбу, па сутрадан настави пут.

Дуго је тако ходао, па доспео у густу шуму. А тамо, у шуми, наиђе на пустињака, па га упита да ли му може рећи где да нађе усуда.

„Иди овуда, преко планине, и стићи ћеш до његовог дворца“, рече пустињак. „А када станеш пред усуда, ништа немој говорити, већ ћути и ради онако како и он ради, све док те нешто не запита.“

Захвалио је пустињаку, па кренуо преко планине. Кад је доспео пред усудов дворца, стао је као укопан од изненађења. Јер, био је то прави царски дворца,

са слугама и слушкињама, дворанима и стражарима. Сви су нешто ужурбано радили, а само је усуд седео на широком трону и вечерао. Када је то видео, седе и он за сто, и узме да вечера. После вечере усуд је легао да спава. Леже и он. Око поноћи подиже се страшна бука. Тутњило је на све стране, а из те тутњаве зачуо се глас:

„О усуде, усуде, родило се данас толико и толико душа, подари им нешто.“

Усуд је устао, отворио сандук са новцима, и почео да баца по соби дукате, све говорећи једно те исто:

„Како мени данас, тако њима заувек.“

Када је јутро свануло, није више било царског дворца, већ на том месту беше обична кућа. У кући је свега било. Када се смркло, седе усуд да вечера, седе и он с њим. Не говори усуд, не говори ни он. После вечере оду да спавају. Опет око поноћи, зачује се страшна тутњава, а из тутњаве онај исти глас:

„О усуде, усуде, родило се данас толико и толико душа, подари им нешто.“

Устаде усуд из кревета, отвори сандук са новцима, али у сандуку само сребрни новац и понеки дукат. Стаде он посипати новце по соби, говорећи:

„Како мени данас, тако њима заувек.“

Када је сутрадан свануло, није више било ни оне лепе куће, него на њеном месту стајаше једна мања кућа. Сваке ноћи усуд је исто радио: отварао сандук, изговарао једну те исту реченицу, и по соби просипао све мање вредне новце. И сваког јутра кућа је била све мања и мања, док на крају није остала само мала колиба. Усуд је тада узео мотику и почео сам да копа. Онда је и човек урадио то исто. Копали су читав дан и ваљано се уморили. Увече је усуд узео комад хлеба, преломио га напола, и пружио му једну половину. После вечере отишли су на спавање. Око поноћи је опет страшно затутњило, а из тутњаве се чуо глас:

„О усуде, усуде, данас се родило толико и толико душа, подари им нешто.“

Усуд је устао, отворио сандук, па је стао посипати ситне парице, и понеки динар. Викао је:

„Како мени данас, тако њима заувек.“

Када је свануло, на месту где је била колиба сада су стајали царски двори, исти онакви какви су били и првог дана. Онда усуд запита:

„Зашто си дошао?“

Човек му је све по реду изложио своју муку. На крају рече да је дошао да га упита зашто му је дао злу срећу. Тада му усуд одговори:

„Видео си како сам прве ноћи просипао дукате, и шта се после догодило. Како је мени било оне ноћи када се неко родио, тако ће њему бити заувек. Ти си се родио у сиротињској ноћи, и зато ћеш заувек бити сиромаш. Твој брат се родио у срећној ноћи и увек ће бити срећан. Али када си се већ толико трудио и тако дуг пут прешао, рећи ћу ти како себи да помогнеш. Твој брат има ћерку Милицу. Она је рођена у срећној ноћи као и њен отац. Када се вратиш кући, отиди до брата, и реци му да желиш да усвојиш Милицу, и да ћеш сву своју имовину њој преписати.“ Он захвали усуду на савету, па му рече:

„У том и том селу живи један богат сељак у чијој кући свега има, али он је несрећан зато што његова чељад никако не може да се засити. Поједу читав казан јела, па им и то мало. Отац и мајка тог сељака као да су заковани за овај свет, остарили су, црни и суви као авети, злопате се пред крај живота. Сељак ме је замолио да те питам шта да ради.“

Усуд рече:

„То је зато што он не поштује оца и мајку. Њима се баца храна иза пећи, као да су пси, уместо да их поштује. Заслужили су да их лепо обуче и стави у чело стола, па да им понуди најкусније јело и најбоље пиће. Само тако ће они бити у миру са собом и отићи ће са овог света када им дође време. А чељад његова биће сита и мирна.“

Затим човек упита усуда:

„У том и том селу, када сам био на конаку у једној кући, пожалио ми се домаћин да му говеда све натрашке иду, па ме молио да те питам зашто је то тако.“

„То је зато што он за своју крсну славу не износи на трпезу најбоље што у кући има. Када не би био шкрт, и њему би боље било. И не би му говеда натрашке ходала.“

Он захвали усуду, и крену кући. Када је пролазио кроз оно село где живи домаћин чија говеда ходају натрашке, он покуца на његова врата. Домаћин му се силно обрадова.

„Шта је усуд рекао?“, питао је нестрпљиво.

„Да се за крсну славу на трпезу пред госте износи најбоље што се у кући нађе. А не најгоре, како ти то радиш.“

Сељак на то рече:

„Остани, брате, код нас. Кроз три дана нам је крсна слава, па ако је истина то што си ми казао, богато ћу те наградити.“

Остао он све до крсне славе. На дан славе домаћин изнео на трпезу најбоље што је у кући имао. Од тог часа његова говеда почеше нормално да ходају. Тада домаћин поклони своме госту петоро јунади. Овај му захвали и настави пут.

Када је стигао у село где живи домаћин чија чељад никако не може да се засити, овај га дочека на прагу, и упита шта му је рекао усуд.

„Усуд ти поручује да поштујеш оца и мајку, да их у чело стола ставиш, па прво њима да даш најкусније јело и најбоље пиће. Заслужили су да у миру и благостању проведу своје последње дане, и да са овог света оду када им за то дође време.“

Када је то сељак чуо, рече жени да умије и очешља свекра и свекрву, и да их обуче у чисту и лепу одећу. Увече их ставише у чело стола, па им дадоше најкуснија јела и најбоље пиће. Од тог часа сва се чељад умири и поче да једе полако и пристојно. Отац и мајка задовољно су се осмехивали у челу стола. Сељак захвали своме госту и поклони му два јунца. Овај настави пут.

Када се приближио своме селу, почеше да га запиткују познаници чији су то јунци. А он свима одговараше исто:

„То су јунци моје синовике Милице.“

Када је стигао кући, одмах оде код брата. Изложи му свој план да жели да усвоји његову кћерку Милицу и да јој препише сву имовину. Брат је пристао, и тако се Милица преселила у кућу свога стрица. Од тог дана, он је стекао много, али свима је говорио да је то Миличино. Једног јутра изашао је на њиву да види како је жито сазрело. Надивити се није могао колико је добро родило. У том часу наиђе један путник па га упита:

„Чије је то жито?“

„Моје.“

У исти час, чим то рече, жито се запали и стаде горети. Он појури за путником, не престајући да виче:

„Ма стани, човече, стани! Није то моје жито, него моје синовике Милице.“

Ватра се одмах угасила.

Године су пролазиле. Милица се удала и отишла да живи у кућу свога мужа. А њен стриц наставио је да се богати, да увећава своја стада и кошнице. Радозналим путницима који би се за тренутак зауставили испред куће и питали га чије је то тако богато и лепо имање увек је исто одговарао:

„То је имање моје синовике Милице.“